

științifice cu frumusețea imaginilor redată într-o ediție de excepție, pentru a rememora momente mai puțin cunoscute ale Marelui Război, prin destinele neobișnuite ale oamenilor obișnuiți puși în fața unor provocări neprevăzute.

Raluca Tomi

DAVID HOPKIN, *Voices of the People in Nineteenth-century France*, Cambridge, UK, Cambridge University Press, 2012, 296 p.

Analizând modul în care istoricii s-au raportat la producțiile folclorice ca surse pentru studierea trecutului, Peter Burke remarca, în urmă cu două decenii, că, odată cu creșterea interesului pentru cultura populară, istoricii au început din nou să-și îndrepte atenția către sursele folclorice, argumentând totodată pentru o și mai intensă utilizare a folclorului de către istorici. Este ceea ce face fostul său doctorand, David Hopkin, în volumul *Voices of the People in Nineteenth-century France*, unde pledează pentru o „turnură folclorică” în cercetările istorice.

Accentul pus în cercetările de istorie culturală din ultimele decenii pe modul în care procesul de formare a identităților naționale a influențat atenția acordată folclorului, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea și pe parcursul secolului următor, determinând intervențiile culegătorilor de folclor ce proveneau din clasele de sus ale societății, a dus, în opinia lui Hopkin, la dispariția din analiza istorică a vocilor oamenilor din clasele de jos. Reticența cercetătorilor de a folosi literatura orală, inclusiv cântecele și basmele populare ca surse nu este justificată, argumentează Hopkin. Este adevărat că utilizarea izvoarelor folclorice prezintă unele probleme metodologice legate de autenticitatea acestora și de intervențiile folcloriștilor din secolul al XIX-lea, însă aceste probleme nu diferă în mod esențial de cele puse de orice alt tip de izvoare istorice și, mai important, își pot găsi o rezolvare.

Soluția pentru rezolvarea acestor probleme metodologice este preluată din folcloristica contemporană, ce consideră fiecare producție folclorică drept o reprezentare unică, dată de un anumit interpret, cu propriile nevoie și interese, în fața unui anumit public, cu așteptările sale specifice. De aceea, în fiecare dintre cele șase studii de caz (ce se constituie în capitole separate ale volumului) din diferite regiuni ale Franței în ultima parte a secolului al XIX-lea, Hopkin acordă atenție modului în care biografia, educația și atitudinea față de lumea rurală și cultura populară pe care o avea fiecare dintre cei trei folcloriști francezi din clasa de mijloc ale căror culegeri le folosește, Paul Sébillot, Achille Millien și Victor Smith, ar fi putut influența intervențiile acestora asupra textelor culese și publicate. Este studiată apoi și relația pe care fiecare culegător o avea cu informatorii săi, căci naratorii ar fi putut, fie din dorința de a mulțumi, fie în speranța obținerii unei recompense, să inventeze tipurile de basme sau de cântece pe care credeau că le dorește folcloristul.

Hopkin compară fiecare basm, cântec și ghicitoare analizate cu tipurile ce predomină în regiunea de unde au fost culese, pentru a evidenția modificările introduse de fiecare interpret popular în parte. Informațiile astfel obținute sunt apoi coroborate cu cele rezultate din analiza manuscriselor și scrisorile folcloriștilor și cu datele despre situația socială a fiecărui interpret popular, oferite de arhivele create de aparatul birocratic al statului francez. Hopkin ajunge astfel la concluzia că, de cele mai multe ori, interpreții populari nu s-au sfiit să-și exprime în basme și cântece propriile păreri despre condițiile specifice în care lucrau, despre familie și societate în general, dar și despre relațiile, deseori conflictuale, cu Biserica și guvernul. Transferul cultural nu a avut așadar loc într-un singur sens, de la clasele de sus la cele de jos, căci, așa cum a arătat istoricul de la Universitatea din Oxford, în Franța sfârșitului de secol XIX povestitorii și cântăreții populari au avut deseori un impact asupra modului în care folcloriștii și-au publicat materialele, determinându-i să-și modifice nu doar metodele de culegere ci și atitudinea față de cultura populară.

Fiecare capitol al volumului se concentrează pe un anumit tip de sursă folclorică. Primele două capitole (1. *Povestitul într-o comunitate de pescari: Saint-Cast, 1879–1882*; 2. *Povestea marinarului: povestitul la bordul flotei de pescuit din Atlanticul de nord*) analizează fenomenul povestitului într-un sat de pescari din Bretania. Hopkin arată cum pescarii bretoni foloseau poveștile pentru a transmite mesaje colegilor, dar și ofițerilor, întărind solidaritățile locale și rezolvând tensiunile ce apăreau în lungul timp petrecut la bordul vaselor ce pescuiau în Atlantic. Pe de altă parte, căsătoriile matrilocale ale zânelor sau prințeselor, ce apar foarte des în poveștile spuse de femei, reaminteau ascultătorilor că în Saint-Cast nu era neobișnuit ca o femeie să moștenească și să conducă o fermă în timp ce bărbații erau plecați pe mare. Și cel de al patrulea capitol al cărții (*Povestitul și relațiile familiale într-o familie extinsă: familia Briffault din Montigny-aux-Amognes*) folosește ca sursă poveștile, arătând cum acestea erau folosite de o familie pentru a gestiona relațiile cu o rudă mai îndepărtată, folcloristul Achille Millien. Capitolul al treilea (*Ghicitori de dragoste și strategii familiale: dăyemans din Lorraine*) analizează rolul pe care un anumit tip de ghicitori, specifice regiunii Lorraine, îl aveau în ritualurile de curtare și în strategiile de selectare a partenerului. Analizând circulația și variantele cântecului „sărmanului plugar”, cel de-al cincilea capitol (*Cântecele de muncă și viziunea țărănească asupra ordinii sociale*) argumentează pentru existența în Franța secolului al XIX-lea a unei viziuni sociale țărănești, ce-l valoriza pe țăran ca producător al hranei de care depindeau clasele de sus. Capitolul al șaselea (*Lumea vizionară a țesătoarelor de dantelă din regiunea Velay*) arată cum țesătoarele de dantelă din vechea regiunea Velay optau în mod deliberat pentru cântece ce nu se încheiau cu căsătoria protagonistei, ilustrând astfel propria lor condiție de celibatar. Ca și țesătoarele de dantelă din Franța secolului al XIX-lea, protagonistele cântecelor pe care acestea le cântau, aveau deseori o vocație religioasă, fiind răsplătite nu printr-o căsătorie, ci prin obținerea unei relații personale cu Christos.

Deși exemplele oferite sunt din Franța secolului al XIX-lea, concluziile cărții lui David Hopkin pot fi extinse, pentru epoca modernă, la nivelul întregului continent european: folosirea atentă a colecțiilor de folclor îl poate ajuta pe istoric să identifice alegerile oamenilor obișnuiți, așteptările și speranțele acestora. Ceea ce nu implică însă în mod automat existența unei culturi populare omogenă, specifică unui națiuni sau unei provincii. Termeni precum particular, regional și eterogen descriu mult mai adecvat realitățile culturale existente în rândul claselor de jos în Europa epocii moderne.

Daniel Gicu